

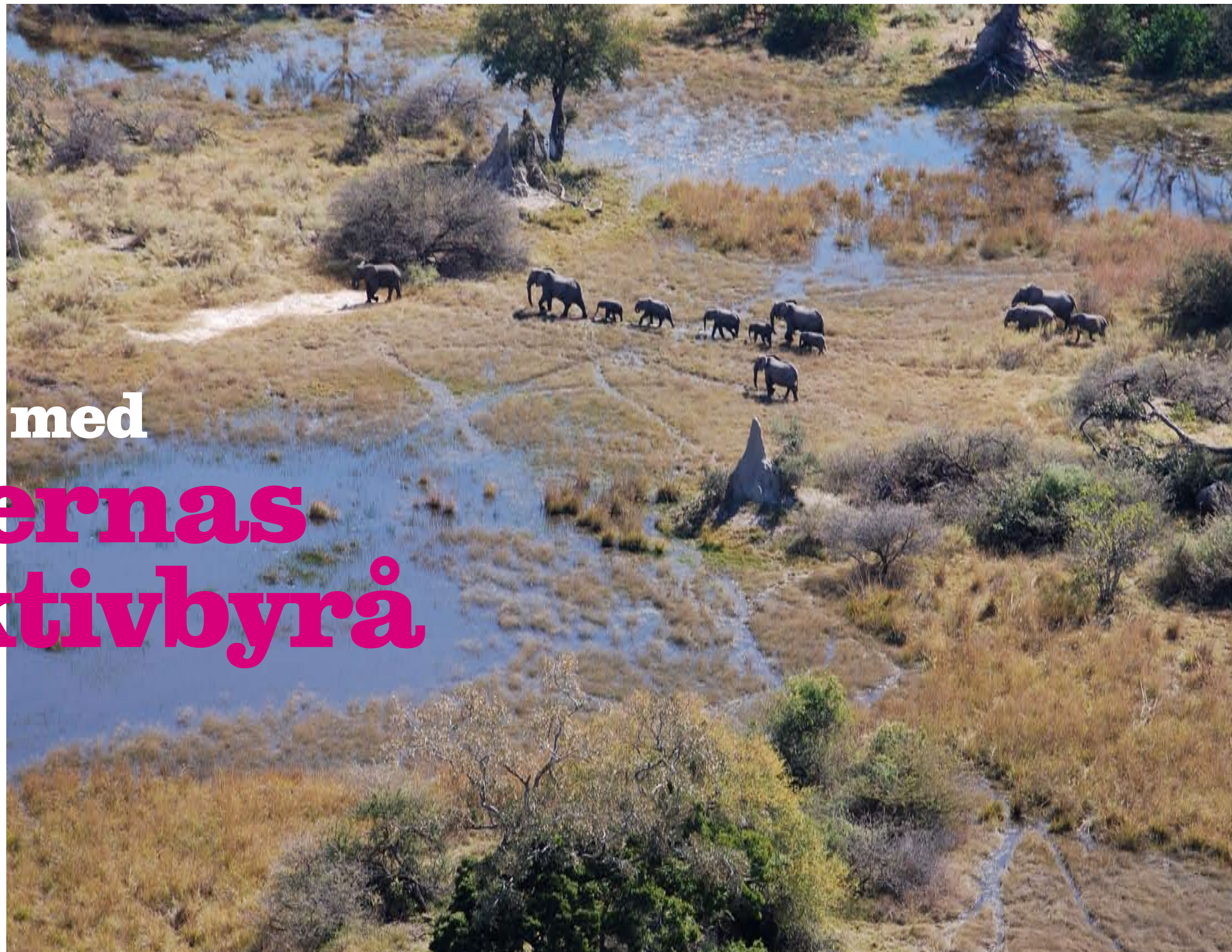

Alexander McCall Smith.

På safari med Damernas detektivbyrå

Succéböckerna om Damernas detektivbyrå har placerat Botswana på kartan för hundratusentals läsare. Landet är inte bara hem för en av de smartaste privatdetektiverna i kriminalhistorien, utan också storslagna vildmarker. Följ med på en safari där bästsäljarförfattaren researchar inför en kommande bok.

TEXT MATS ÖGREN | FOTO MATS ÖGREN OCH GETTY IMAGES

Alexander McCall Smith spanar efter inspiration till en ny bok.

Här finns knappt några människor alls. De vilda djuren rör sig lika fritt som i tidernas begynnelse.

Det syns inte från ovan, men Okavango är ett av världens mest djurrika deltar.

MORGONEN ÄR KLAR OCH KYLIG. Solen ligger lågt och doften av bushsalvia har ännu inte börjat stiga. Sakta och nästan ljudlöst glider kanoten, en så kallad *mokoro*, ut i det klara, grunda vattnet. Vi är i Okavango, ett av världens största inlandsdeltar, på väg till ön Hammerkop som är berömd för sina lejon.

– Är det inte vackert? säger Alexander McCall Smith, författaren till världssuccén *Damernas detektivbyrå*. Se på strömmen, det kommer in mer vatten. Här kan man verkligen njuta av den orörda skönheten. Detta är en fantastisk plats på jorden.

Okavangodeltat brukar beskrivas som Edens lustgård i guideböckerna. Det låter som en kliché, men när jag glider genom de grunda vasskantade kanalerna, där de guld- och sandfärgade tonerna i landskapet då och då bryts av när en exotisk fågel i regnbågens färger landar i vattnet, så förefaller jämförelsen med paradiset inte så långsökt. Här möts den livgivande floden och den torra Kalahariöknen, vilket möjliggör en fantastisk artrikedom. Här finns knappt några människor alls. De vilda djuren rör sig helt fritt; lejon, leoparder, elefanter, flodhästar, krokodiler, zebbor, giraffer, hjortdjur och sällsynta fåglar.

– Titta, det är mer vatten på väg in, säger Alexander McCall Smith och doppar försiktigt ner handen.

Varje år återvänder den skotske författaren hit till Botswana för att träffa sina vänner och få inspiration till nya

fall för sin bokgestalt, den rundnätta kvinnliga detektiven Mma Ramotswa. Hans arbetssätt är speciellt: han reser runt i landet och antecknar folks berättelser. Många av händelserna och personerna i böckerna är verkliga, medan annat är helt och hållet fantasi. Under mokorofärden funderar han på vad de kommande böckerna ska innehålla för äventyr.

– Kanske kan hon besöka deltat och åka i en sådan här kanot? Problemet är bara att hon är mycket, mycket traditionellt byggd! Finns det någon extra bred kanot som hon kan åka i?

– Jaa då! lovar guiden Mighty med ett skratt.

Han och kollegan Moses för säkert fram kanoterna genom pålning. Detta är ett urgammalt sätt att ta sig fram, enda skillnaden är att mokorokanoterna numera tillverkas av fiberglas istället för av trä. Kanalerna är flodhästarnas vägar, som de använder vid gryningen för att ta sig ut till djupare vatten från sina nattliga betesställen på öarna i deltat.

– De flesta inser nog inte hur farliga flodhästarna är. De ser så harmlösa ut men dödar fler människor än alla andra vilda djur i Afrika. De är väldigt aggressiva och kan anfalla utan varning, säger Alexander McCall Smith.

Om man stöter på ett djur som dröjt sig kvar strax under vattenytan så kan den välta hela kanoten. Men vi ser inte skymten av någon flodhäst och kan snart gå iland på ön. Här går guiderna igenom säkerhetsinstruktionerna inför vår safari till fots. De har inte rätt att bära gevär, då detta är ett naturreservat. Istället hänger gästernas säkerhet på att vara

uppmärksam och bete sig rätt i alla situationer:

– Det är viktigt att inte gripas av panik om vi skulle råka på ett av de stora djuren. Gå på led efter mig och följ instruktionerna, säger Mighty.

Sakta och något tvekan börjar vi gå. Vad menade han egentligen med stort djur, funderar jag, medan hjärtat börjar slå snabbare i bröstet. Solen står nu högre på den molnfria, blå himlen men luften är fortfarande behagligt sval. Fåglarna sjunger något som låter som en varning: »Go away, go away.« Annars är det mycket tyst, så när som på våra egna steg.

– Att gå så här är ett fantastiskt sätt att komma nära naturen. Det finns inte minsta tecken på mänsklig civilisation här, allt är orört, som i tidernas gryning. Få platser i Afrika har kvar denna magiska kvalitet, säger Alexander McCall Smith.

Ett vidsträckt bushlandskap, avbrutet av akaciaträd och enstaka termitstackar breder ut sig framför oss. Inte ett tecken på större djur så långt ögat når. Moses hejdar oss och alla tittar upp. Han visar fram en av buskarna.

– Det här kallas för »large fever berries«. Ursprungsbefolkningen san använder dem traditionellt för att bota malaria.

I vildmarken finns flera tusen växter med medicinska egenskaper, vilka hjälpt människan sedan urminnes tider. Våra guider, som vuxit upp i byarna runt deltat, är utbildade »trackers« och kan läsa av naturens alla små tecken. Alexander McCall Smith studerar allt med ett livligt intresse:

– Varje gång man går ut i bushen så lär man sig något nytt. De som levat hela sina liv här vet namnet på varje liten

växt och allt om de vilda djuren. Det som för oss bara verkar vara en vacker plats är egentligen en väldigt händeriker naturmiljö, säger han.

Under tiden har Mighty rört sig längre bort. Han betraktar något genom sin kikare.

– *Tao* (lejon på setswanaspråket), viskar han till Moses, som också stannar upp. Bland lövskuggorna skymtar en gestalt.

– Titta, ett lejon, säger någon andlöst. Mycket tyst och långsamt, på en försiktig rad, rör vi oss för att få en närmare titt.

Visserligen är det mycket ovanligt att ett lejon går »

DAMERNAS DETEKTIVBYRÅ HAR SÅLT MER ÄN 15 MILJONER EXEMPLAR

Böckerna om Damernas detektivbyrå handlar om den påhittade kvinnliga detektiven Mma Ramotswa. De är översatta till 44 språk och har sålt över 15 miljoner exemplar, varav mer än 600 000 i Sverige.

Alexander McCall Smith är efter succén nu författare på heltid. Tidigare var han verksam som professor i medicinsk juridik vid universitetet i Edinburgh. Han är född 1948 och uppvuxen i Zimbabwe, grannland till Botswana.

I år har den nionde boken i serien kommit ut på engelska – *The miracle of Speedy Motors*. Samtidigt har en film regisserad av Anthony Minghella, *The No. 1 Ladies Detective Agency*, haft smygpremiär på BBC och ska snart upp på biograferna världen över.

Totalt kommer Alexander McCall Smith att skriva elva böcker om Mma Ramotswa.

ELEFANTER OCH LEJON

I Botswana finns Afrikas sista orörda vildmark. Landet är världens elefant- och lejonstämte. Till 80 procent består det av öken, där ursprungsbefolkningen som också lever.

Fadern var som vanligt frånvarande på det årliga familjeporträttet.

A

till anfall mot människor, men det händer. Lejonet avgör sekundsnabbt om det som det möter är ett rovdjur och om det är över- eller underordnat dem själva. Att gå på rad är ett sätt att lura lejonet. Det uppfattar oss då som en enda sammanhängande enhet, alltför stor att anfalla. Detsamma gäller om man kommer i en safaribil. Så länge man sitter ned är det ofarligt att närma sig lejon, men om en enda av passagerarna ställer sig upp kan lejonet uppfatta den mänskliga gestalten och dess jaktinstinkt vaknar till liv...

Kamerorna klickar. I detta ögonblick minns jag ett råd som jag läst: om ett lejon anfaller, vänd dig inte om och försök springa. Lättare sagt än gjort, tänker jag när jag står där och betraktar det ståtliga djuret.

– En lejoninna! viskar guiden. Så, efter att ha givit oss en lång och granskande blick med sina guldgula ögon, sätter hon sin mäktiga kropp i rörelse. En tiondels sekund ser hon ut att vara på väg rakt mot oss, men hon försvinner istället in

i en trädunge. Snart är hon helt utom synhåll. Guiderna går närmare för att studera fotspåren och spänningen släpper.

– Min uppfattning är att lejon gör sig allra bäst på långt avstånd. Nu tyckte jag att det var alltför nära, men vi var som jag förstår hela tiden i säkerhet. Min första reaktion var att vända om och gå i motsatt riktning, men lejonet bestämde sig för att göra det, så våra vägar skildes. Det var ett mycket tillfredsställande möte ur bådass synvinkel, säger Alexander McCall Smith med ett lättat skratt.

PA ÅTERVÄGEN VANDRAR han tyst. Förmodligen tänker han på vad han ska skriva i den svarta lilla anteckningsbok, som han alltid bär med sig på sina resor i Botswana. Många undrar hur det kommer sig att en skotsk man skriver om en botswansk kvinna. Jag passar på att fråga medan vi tar en drickpaus i skuggan vid våra mokoros. »

OKAVANGODELTAT – MED UNIKT DJURLIV

Floden Okavango har sin början i Angolas högländer och rinner tvärs genom södra Afrika för att slutligen försvinna ut i Kalahariöknens sand och bilda ett av världens mest fascinerande floddeltan. Den rinner alltså inte ut i havet som andra floder.

Okavangodeltat är bevuxet med papyrus och näckrosor och här finns tusentals öar och kanaler. Djurlivet är imponerande med över 550 olika fågelarter. Elefanter och giraffer vadar fritt och krokodiler och flodhästar simmar i det kristallklara vattnet.

När det är vinter (runt juli) och som torrast, är det som mest vatten i deltat och under sommaren (runt december) är vattennivån som lägst, det mesta av vattnet kommer då från regnet. Det är alltid vatten i Okavango till skillnad från de flesta andra floder som torkar ut under torrperioden då de är beroende av regnvatten.

Det finns en speciell rytm här, en känsla, som jag vill fånga i mina böcker.

I skymningstimmen är djurlivet som mest aktivt.

– Det var för länge sedan när jag var på besök hos mina vänner, som då bodde i byn Mochudi. Jag såg en grannkvinna som med liv och lust jagade en höna som vi skulle ha till lunch. Hon gjorde ett så starkt intryck på mig, när hon jagade hönan runt gården, att jag tänkte att jag en dag skulle skriva en bok om en botswansk kvinna som henne.

Resten är, som man säger, historia. *Damernas detektivbyrå*, som den första boken i serien heter, blev en jättesuccé. Från att ha levt ett lugnt liv som professor i medicinsk juridik hemma i Edinburgh, med skrivandet som en hobby vid sidan om, har Alexander McCall Smith nu blivit en bästsäljare, ständigt på resa mellan olika länder. Det är bara hemma och här i Botswana som denne vänlige och modeste man kan unna sig att koppla av.

– Det finns en speciell rytm här, en känsla, som jag vill fånga i mina böcker och som ger mig mycket inspiration. Just nu har jag den första sidan till nästa bok färdig i huvu-

det, jag kan höra orden. Det är så det går till när jag skriver, säger han.

Böckerna har nu blivit så framgångsrika att en påkostad film i regi av den prisbelönta regissören Anthony Minghella spelats in. En tv-serie är också planerad. Totalt ska det bli elva böcker, varav den nionde just kommit ut på engelska. Men dessa feel-good-deckare har inte bara fått applåder, de har också fått kritik för att inte ge en rättvis bild av Afrika. Hur ser han på det?

– Det är helt medvetet från min sida. Jag nämner till exempel inte hiv/aids-epidemin vid namn även om jag går in på ämnet. Även om det finns mycket som är tragiskt och hemskt här i Afrika, så vill jag lyfta fram allt det som faktiskt är vackert och gott. Skapa en motbild till den eländesskildring som vi är vana vid att få av Afrika. Här finns många modiga och hjälpsamma människor och en sorts andlighet, som gått förlorad i Västeuropa.

VART SAMTAL AVBRYTS. Det är dags att återvända till vår camp – det lyxiga Eagle Island. Här har alla ett eget så kallat tält, som mest påminner om en lyxig minivilla med egen terrass i brittisk kolonialstil, med utsikt över vattnet. Efter en lunchpaus där vi serveras *pumba stew*, stuvning gjord på pumpa, är det dags för nästa upplevelse: motorbåtssafari. Nu kommer vi desto snabbare ut mot djupare vatten, där krokodiler och flodhästar befinner sig dagtid. Fartvinden blåser i ansiktet och Alexander McCall Smith är uppsluppen.

– Innan jag kom hit så besökte jag Savuti, ett viltreservat längre norrut, berättar han. Där fick jag se ett fantastiskt skådespel: ett flodhästkadaver kom flytande längs med floden och en grupp lejon började äta på det. Men den döda flodhästen började flyta iväg igen, med lejonen på sig. Gissa om de blev förvånade när de plötsligt befann sig ute i floden på en oplinerad båttur!

Då saktar vi plötsligt in. Där, vid strandkanten, sticker något som ser ut som mörka bollar upp i vattenytan. Kikare och kameror åker upp som på en given signal.

– Det är fem, nej, sex flodhästar, som tittar på oss. Visst är flodhästarna speciella? De verkar leva ett gott liv, nedsjunkna i vatten eller lera. Det finns en berömd sång där man skojar om dem – »mud, mud, perfect for cooling the blood«.

– Kan de välta båten? undrar någon i sällskapet lite oroligt, efter att Alexander McCall Smith livfullt berättat hur flodhästar kan dela en människa på mitten med ett enda bett.

– Nejdå, lugnar Moses. Den här båten är för stor. Och de kommer inte att röra på sig, för det är en och samma familj. Men om en annan flodhästfamilj skulle komma och tränga sig på, så kan de bli oroade och aggressiva.

Solen ligger nu lågt och vi vänder hemåt. Nu väntar en drink före middagen i solnedgångluset på Fish Eagle Bar, som utnämnts till den mest romantiska baren i världen av tidningen New York Times. Den är belägen längst ut mot vattnet på campen. Kamerorna är fulla av nytagna bilder och alla verkar nöjda med sin dag.

– Det är tur att den botswanska regeringen har insett vilken grön juvel de har här. Alltför stor del av världens natur har gått förlorad på grund av skoningslös skövling. Och det är klart att det är frestande för ett land som Botswana att göra samma sak. Men än så länge har man lyckats upprätthålla en god balans mellan utveckling och bevarande, vilket ju faktiskt är en oppmuntrande historia, säger Alexander McCall Smith.

Och kanske är även det en god berättelse till en kommande bok? **■**

Guide till Botswana på nästa uppslag. »

A

BOTSWANA

RESA DIT

» Flyg från Sverige via t ex London eller Frankfurt till Johannesburg. Vidare till Maun i norra Botswana. Pris 7 000-14 000 kr tur-och-retur. Arrangörer som kan hjälpa dig att sy ihop en paketresa är bland andra: Trackers, www.trackers.se, JK Safaris www.jksafaris.se, Jambo Tours, www.jambotours.se, Äventyrsresor, www.aventyrresor.se, Andersons African Adventures, www.andersons.se

RESA RUNT

» I Botswana kan du hyra bilar av alla storlekar, minibussar och fyrhjulsdragna fordon, som antingen kan

leveras till den internationella flygplatsen i Gaborone eller kan hyras i alla stora städer. Det är också möjligt att hyra en chaufför med bilen.

Ett alternativ är att ta bussen. Stora bussleder, går mellan Francistown, Nata, Maun och Gaborone. Taxi-byråer finns i alla de stora städerna, och inrikesflyget har förbindelser mellan alla de stora städerna.

BO

» **Camping:** Det är varken tillrädligt eller tillåtet att campa utanför de markerade platserna. Det finns vilda djur i området. Det finns campingplatser i alla nationalparkerna, men det är en bra idé att ringa innan man anländer, eftersom det inte finns o begränsat med plats.

Bed & breakfast eller pensionat: Det finns ett par B&B i Botswana, de flesta i anslutning till de stora nationalparkerna i närheten av Gaborone.

Lodger: Mapula Lodge, www.mapulalodge.com.

Högklassig familjeägd safari-lodge som har allt man kan önska till ett jämförelsevis bra pris. Drivs av botswansvensk kvinna. Lodgen har

Flodhästen ser harmlös ut men är faktiskt farligare än lejonet.

lokala guider från byarna i Okavango.

Wilderness Safari, www.wilderness-safaris.com. Har ett brett utbud av mycket fina safarilodger i Botswana med olika karaktär. Bokas via Trackers i Sverige.

Orient Express, www.orient-express.com. Flera exklusiva lodger, till exempel Eagle Island som enligt New York Times har den mest romantiska baren (Fish Eagle Bar) i världen.

ÄTA

» I Botswana kan man äta utmärkta biffstekar, då landet är en stor biffproducent. En speciell delikatess i Botswana är den lilla mopanelarven,

som kan tillberedas på många sätt. Man kan möta den tillberedd i varm aska, kokt eller torkad och frityrstekt. På safarilodgerna serveras god och lyxig mat.

PRISLÄGE

» Botswana är »safarins Rolls Royce« och priserna ligger generellt högt. Från 280-1000 dollar per natt beroende på säsong. Då ingår allt man kan önska, mat, dricka, guidade turer med mera.

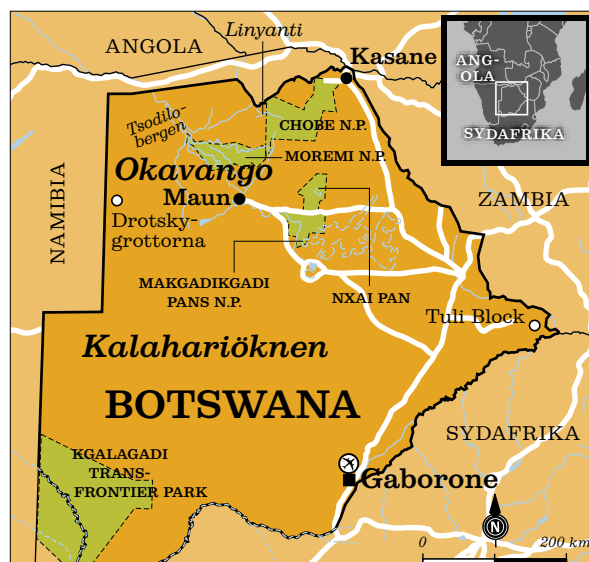
LÄS MER

» **Internet:** www.botswanaturism.gov.bw

Böcker:

Ian Michler *The Insider's Guide - Botswana*
Alan Brough *Botswana - Globetrotter Travel Pack*
Chris McIntyre *Botswana - The Bradt Travel Guide*
Daryl Balfour *This is Botswana*
Lasse Berg *Gryning över Kalahari*
Laurens van der Post *The Lost World of the Kalahari*
Bessie Head *Serowe: Village of the Rain Wind*
Dutfield, Michael *A Marriage of Inconvenience: Persecution of Ruth and Seretse Khama.*

GUIDE MATS ÖGREN

SE MER AV BOTSWANA

1 Okavangodeltat som reportaget handlar om, är världens största inlandsdelta med ett unikt djur- och fågelliv.

2 Moremi. Viltreservat vid Okavango.

3 Tsodilobergen. Världsarv med grottmålningar utförda av sanfolkets förfäder.

4 Chobe. Döpt efter Chobefloden och känt för elefantjordar.

5 Linyanti. Ett Okavango i miniatyr med unik träskmark.

6 Nxai Pan. Gräsbevuxen nationalpark med vilda jordar.

7 Tuli Block. Bergslandskap vid Limpopofloden.

8 Makgadikgadi Pans. Våldiga områden med saltöken.

9 Gaborone. Huvudstaden där *Damernas detektivbyrå* utspelar sig.

10 Centrala Kalahari. Hjordar av hjortdjur, strutsar och giraffer, samt deras förföljare

11 Kgalagadi. Känt för röd sand och lejon med svarta manar.

12 Drotskygrottorna. Grottor med droppstensformationer.